

РЕЦЕНЗИЯ

За дисертационния труд на Арсинела Джара, докторант по философия на езика на самостоятелна подготовка към Катедра „Философия“, Докторска програма по философия с преподаване на английски език на Философски факултет, СУ „Св. Климент Охридски“, на тема “Приложна теория на речевите актове: философски и прагматически анализ на пожеланията в албанския и българския език“ за придобиване на образователната и научна степен „Доктор“ в научна област 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.3 Философия, научен ръководител проф.дфн Анета Карагеоргиева

Данни за дисертанта

Не познавам лично докторантката, но от нейната автобиография става ясно, че има успешна кариера на университетски преподавател по психолингвистика, академично писане и философия на езика във Факултета по образование и филология на Университета „Фан С. Ноли“ в Корча, Албания. Била е ръководител на кариерен център и асистент в същия университет. Нейните академични интереси са на границата между философията и науките за езика. Знае добре английски и български език, има опит в проекти и курсове зад граница. Убеден съм, че приложният характер на дисертацията и постигнатите от Арсинела Джара резултати ще бъдат от голяма полза в нейната учебна работа.

Данни за докторантурата

Докторантурата е реализирана в съгласие със ЗРАСРБ и съответните правилници. Докторантката е участник в авторитетната докторантска програма по философия на английски език на Философски факултет на СУ „Св. Климент Охридски“, която се развива изключително успешно и в нейната организация са включени отлични професионалисти.

Данни за дисертацията и автореферата

Не мога да не отбележа още в началото на рецензията актуалния характер на дисертационното изследване не само от гледна точка на дискусии във философията на езика и лингвистичната прагматика, но и на търсенето на автентични културологични характеристики на българи и албанци като съседни народи на Балканите със сходна съдба. Много положително е и желанието на Арсинела Джара да разработи труд с приложен характер, в която има анкети, анализ на данни, изводи от емпирично към теоретично равнище. Време е и във философията да намерим път към емпиричните данни и проблеми като връзките между философията на езика и лингвистиката са много благоприятна рамка за това. Имал съм възможност да пиша, че лингвистиката е наука, която удовлетворява основните изисквания на научния метод – концептуален анализ, експериментално изследване, статистическа обработка, наблюдение с участие на исторически метод. Нейното единство с философията е реализирано още в „седемте свободни изкуства“.

Дисертацията е написана на много добър английски, нейният обем е 242 страници, към които са приложени въпросници на двата езика, състои се от увод, четири части и библиография. В списъка на литературата се съдържат пет страници с библиографските данни на оригинални изворови текстове по философия на езика на английски език, има и по шест позовавания на работи на албански и на български език. Като адмиравам научната осведоменост на Арсинела Джара за теориите за речевите актове по отношение на публикациите на английски език, ще отбележа, че са

пропуснати някои български изследвания на философи и филолози като книгите на М. Стойчева, Ст. Буров, Д. Генова.

Авторефератът представя достатъчно точно и подробно постигнатото в дисертационния труд.

Научни приноси

Най-сериозното научно постижение на авторката е постигнатият успех в съчетаването на емпирично изследване на конкретен вид речеви актове в два сравнително периферни езика и теоретичен анализ, в който имаме съществена връзка на подходи от философията на езика, лингвистичната прагматика, културологията. Може би в това следва да се търси „специфичния поглед към речевите актове“, за което тя претендира в справката за научните приноси. В заключителните изводи авторката определя своето изследване като „интердисциплинарно“ и включващо лингвистика, прагматика, семантика и философия на езика в анализа на два балкански езика (с.226). Към това добавя, че подобно изследване на начини на говорене в различни култури се отнася към „контрастната прагматика“ (с.228). Не може да не се отбележи, че сравнителният анализ, при това основан на емпирични данни, дава възможност да се защити по-убедително обобщаващия философски характер на изводите.

Именно в заключителната глава присъстват и целите на изследването – да даде широко общотеоретично описание чрез философията на езика на теорията за речевите актове (ч.1), да събере и класифицира пожеланията в албански и български с оглед на събитията, при които се изказват в термините на прагматическо употреба и илокутивна сила (ч.2) и да свърже пожеланията със съответната култура и други аспекти на тяхната употреба (ч.3). Може да се твърди, че в преобладаващата си част тези цели и свързаните с тях изследователски намерения са реализирани. В сравнителния

анализ на пожеланията в албански и български, ориентиран към разглеждането на тяхната прагматическа страна, Арсинела Джара вижда също свое научно постижение. И това може да се приеме за основателно, защото не е правено. Може би поради периферния характер на нашите езици и трудността да бъдат сравнявани.

Специфичен културологичен интерес е заложен в усилието да се свърже изследването на пожеланията с определени нагласи в съответната култура. (с.229-230) Авторката установява, че употребата на пожеланията е относителна и не се разглеждат като някакви абсолютни истини. Любопитно е, че се различаваме от албанците по това, че сме любезни и правим много комплименти, докато техните пожелания са повече свързани с фолклорните традиции. Това откритие е интересно, но ми се струва, че различието следва да бъде обяснено с някакви по-дълбоки културни пластове и идентификации. Както и различните типове изрази, използвани в двата езика или по-широката лексика използвана в българския.

Адмирам това, че Арсинела Джара третира изследването си като начало на едно сравнително изследване в областта на сравнителната прагматика на българския и албанския, което би могло да бъде продължено с разглеждане на клетвите, поздравленията и други. Това е заявка за постижение, която пожелавам да бъде развита. По-добре е като постижение да се очертае извеждането на синтактично-семантичната формула на пожелателните изрази в българския и албанския (с.231). Това води до извода, че „философията на правенето на пожелания“ е в изразяването на доброто отношение на говорещия по отношение на нечие добро (с.232).

Струва ми се, че авторката се нуждае от по-широка база на изследването, за да демонстрира по-голяма представителност и валидност на изводите за връзката между нагласите към пожеланията и съответната

култура. Може би има значение и обстоятелството, че се изследват само млади хора. Интересно какво би се получило с анкетиране на по-възрастното поколение, което например е било в активна възраст по време на социализма в Албания и в България. Авторката съзнава, че резултатите не могат да бъдат генерализирани за по-голяма популация, поради ограничения характер на респондентите (с.232). Това би означавало да се отговори на едно по-сериозно предизвикателство – да се обвърже обяснението на пожелателните изрази с по-дълбоки пластове в съответната култура, отнасящи се до идентичности, религия, нагласи в различни времена. Бегло е отбелязано, че има влияние на религията върху лексиката и употребите на пожелателните изрази, но не е точно, че българите са само християни. И у нас, и в Албания са представени достатъчно добре и християнството, и исляма. Може би в този нов контекст на изследването и би могло да се обясни заключението, че албанските употреби на пожелателни изрази са повече потопени във фолклора и обичаите, докато българските са „по-съвременни“ (с.233)

Но това все пак с доста условности би могло да бъде цел на едно философско изследване. Постигнатото от авторката в сравнителния анализ при ограниченията на събраните данни изглежда достатъчно за мащабите на подобно дисертационно изследване.

Само загатната без по-нататъшно теоретично изследване е и сложната природа на пожелателните изрази. Те са речеви актове, в които едновременно имаме вокален жест и поведенчески елемент. Авторката смята, че в този аспект приложението на теорията за речевите актове към правенето на пожелания е директно свързано с философията на езика (с.233). Установяването на тази връзка предполага и преход към моделиране на съзнанието, на пропозиционални установки и нагласи, което несъмнено би разширило постиженията на настоящата дисертация. Надявам се авторката да

продължи заниманията си в тази посока, за да изследва многопосочните зависимости между дискурса на пожеланията, психиката и съзнанието.

Установената в теоретичния анализ на данните „културна релативност между двата езика“ също се нуждае от допълнително изследване. Едва ли е достатъчно само безспорно вярното твърдение, че културната релативност на езиците се отразява в съответни различия в употребата на изследваните изрази.

Говорейки за научните постижения на дисертацията, не бива да пропускаме и някои слабости. Вече отбелязах, че изследователските цели трябва да бъдат поставени и конкретизирани в началото на изследването, а не чак в частта с изводите и то в описателен план. Вярно е, че в краткото резюме на дисертацията е отбелязано, че в нея е проведено критическо изследване на различни подходи от теориите за речевите актове като се започне от Остин, Юл, Сърл и Левинсон и се стигне до някои теории на етнографията и комуникацията, отнесени към използването на пожелателните изрази в различни ситуации. Бих се радвал обаче да видя аргументация защо именно тези теории, каква е тяхната методологична роля за обосноваване на изводите от емпиричното изследване, а също така да бъде пояснено и с какво те допринасят за отстояване на философския характер на дисертационното изследване. Съгласен съм, че философията и лингвистиката могат да се разглеждат като „два края на една и съща ос“, но се интересувам и от аргументацията за това становище.

Публикации и участия в научни форуми

Авторката е отбелязала две публикации по темата на дисертацията, които са от участия в научни конференции. Добре би било да се отбележат и страниците в съответните издания. Надявам се, че докторантката има и други

публикации, дори и такива под печат, за да отговори на утвърденото изискване за поне три публикации по темата. Още повече, че нейните постижения са сериозни и не би следвало да останат затворени само в този научен формат. Препоръчвам на Арсинела Джара да направи и други публикации, включително и в реферирани издания, за да запознае обществеността в нашите страни с нейните научни резултати.

Заключение

В заключение бих искал да отбележа, че независимо от изказаните критични бележки и препоръки, които са насочени преди всичко към по-добро представяне на постиженията, дисертационният труд на Арсинела Джара притежава несъмнени научни достойнства, даващи основания да подкрепя присъждането ѝ на образователната и научна степен „доктор“ по философия на езика, професионално направление 2.3 Философия, Област Хуманитарни науки!

03.09.2016 г.

РЕЦЕНЗЕНТ:

(проф. д.н. Вихрен Янакиев Бузов,
Философски факултет,
ВТУ „Св.св. Кирил и Методий“)